

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КУЛЬТУРНО-ПРАВОВИЙ ПРОСТІР

Ганзенко О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена окремим аспектам інтеграції української держави в Європейський Союз. Зокрема, досліджується позитивний досвід європейських держав щодо розбудови правової держави та формування правової культури; проводиться порівняльний аналіз деяких елементів європейської та української правових культур; визначаються перспективні напрямки запозичення позитивного європейського досвіду у формуванні правової культури.
Ключові слова: *правова культура, інтеграція, культурно-правовий простір, Європейський Союз, адаптація, співробітництво, партнерство, правові цінності, легітимація.*

Ganzenko A.A. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИНТЕГРАЦИИ УКРАИНЫ В ЕВРОПЕЙСКОЕ КУЛЬТУРНО-ПРАВОВОЕ ПРОСТРАНСТВО / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена отдельным аспектам интеграции украинского государства в Европейский Союз. В частности, исследуется позитивный опыт европейских государств по построению правового государства и формированию правовой культуры; проводится сравнительный анализ некоторых элементов европейской и украинской правовых культур; определяются перспективные направления заимствования позитивного европейского опыта в формировании правовой культуры.
Ключевые слова: *правовая культура, интеграция, культурно-правовое пространство, Европейский Союз, адаптация, сотрудничество, партнерство, правовые ценности, легитимация.*

Ganzenko A.A. THEORETICAL ASPECTS OF INTEGRATION OF UKRAINE IN EUROPEAN CIVILIZED MANNER-LEGAL SPACE / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The article is devoted the separate aspects of integration of the Ukrainian state in European Union. In particular, positive experience of the European states on the construction of the legal state and forming of legal culture are investigated; the comparative analysis of some elements European and Ukrainian legal cultures is conducted; perspective directions of borrowing the positive European experience are determined in forming of legal culture.

Key words: *legal culture, integration, civilized manner-legal space, European Union, adaptation, collaboration, partnership, legal values, legitimation.*

Європейська інтеграція є магістральним напрямком розвитку України у XXI столітті. Набуття асоційованого, а згодом і повного членства в Європейському Союзі, входження до європейського політичного простору, утвердження України як впливової європейської держави повністю відповідає нашим національним інтересам. Одним з основних напрямків інтеграційного процесу, умовою набуття Україною повного членства в Європейському Союзі є адаптація, зближення та поступове приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС, а також виконання зобов'язань за міжнародними договорами України з ЄС, зокрема, зобов'язань за Угодою про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами, та їх державами-членами від 14 червня 1994 року. Ефективність цього процесу в Україні великою мірою залежить від спільної та узгодженої діяльності органів державної влади, наукових і громадських установ та організацій, налагодження постійного інформаційного обміну у сфері європейського права, наявності вільного доступу до правових актів ЄС, розвитку правової освіти в галузі європейського права, проведення відповідних наукових досліджень, здійснення порівняльного аналізу, використання найкращого світового досвіду в правовій сфері.

Таким чином, основною проблемою, на вирішення якої спрямована наукова стаття, є визначення основних напрямків інтеграції України в європейський культурно-правовий

простір. Вирішення вказаної проблеми пов'язано із практичним завданням інтеграції України в Європейський Союз, передбаченим Планом дій „Україна-ЄС”.

Питання вивчення напрямків інтеграції України в європейський культурно-правовий простір не є новим, але не втрачає своєї актуальності. З-поміж робіт вітчизняних науковців, які досліджували особливості правового регулювання європейської інтеграції, слід виділити праці М.В. Буроменського, В.Г. Буткевича, В.А. Василенка, М.М. Гнатівського, В.Н. Денисова, А.І. Дмитрієва, В.К. Забігайла, М.М. Микієвича, В.І. Муравйова, А.В. Омельченка, В.Ф. Опришка, Р.А. Петрова, Л.Д. Тимченка, серед яких на особливу увагу заслуговують праці М.М. Микієвича, В.І. Муравйова, В.Ф. Опришка. Праці українських авторів є ґрунтовними дослідженнями особливостей правової системи Євросоюзу, співвідношення права Євросоюзу з внутрішнім правом держав-членів, наднаціональності європейських інтеграційних об'єднань тощо [1].

Питанням правової культури присвячені дослідження українських і російських учених О. Аграновської, С. Алексєєва, В. Бабкіна, Г. Балюк, Н. Бури, В. Головченка, В. Зеніна, М. Козюбри, В. Копейчикова, М. Костицького, А. Крижанівського, В. Кудрявцева, О. Лукашової, М. Матузова, Є. Назаренка, А. Нікітіна, В. Оксамитного, Н. Оніщенко, М. Орзіха, П. Рабіновича, О. Ратінова, Р. Русінова, В. Сальникова, В. Селіванова, О. Семітка, В. Сіренка, О. Татаринцевої, В. Шишкина та інших відомих вчених [2].

З останніх публікацій, присвячених політико-правовим проблемам європейської інтеграції України, заслуговує на увагу наукова праця В.П. Горбатенко, Л.А. Луць, В.С. Бігуна, О.В. Кресіна, В.В. Копійки [3]. Не менш важливим є наукове дослідження В.А. Манжолі, В.І. Муравйова, А.С. Філіпенко, присвячене інтеграції України в європейські правові, політичні та економічні системи [4].

Незважаючи на достатньо велику кількість наукових досліджень теорії правової культури та напрямків євроатлантичної інтеграції України, недостатньо дослідженою є проблема інтеграції української держави у культурно-правовий європейський простір. Аналізу даного питання і буде присвячена наукова стаття.

Відповідно до вищезазначеного, метою написання наукової статті є дослідження напрямків інтеграції України в європейський культурно-правовий простір. У відповідності до мети, автор ставить перед собою наступні завдання: визначити основні риси правової культури Європейського Союзу, провести порівняльний аналіз деяких елементів європейської та української правових культур, визначити перспективні напрямки запозичення позитивного європейського досвіду у формуванні правової культури.

Правова культура Європейського Союзу є явищем складним і багатогранним. Її характеризують, головним чином, через призму свободи, адже сутністю й призначенням об'єднання європейських країн є забезпечення чотирьох свобод: свободи пересування людей, товарів, послуг та капіталів [5]. Таким чином, правова культура всього суспільства і кожного громадянина країни, яка є членом ЄС, передбачає визнання рівнозначними національним прав і свобод громадян інших країн, які також входять до складу Європейського Союзу. Принцип формальної рівності виступає як інтернаціональний фундамент права, забезпечуючи ще більший захист правових можливостей суб'єкта за допомогою як національних, так і загальноєвропейських правових засобів. Правова система ЄС забезпечує добросовісну конкуренцію і співпрацю підприємств різних країн, дозволяє значно розширювати ринки збуту і гарантує правовий захист особи та її власності в Суді ЄС.

Для України на сучасному етапі розвитку ринкових відносин важливо переосмислити правові цінності, які пов'язані з економічною сферою. Серед них: право приватної власності та його захист, добросовісна конкуренція, виконання зобов'язань за угодами,

дотримання процесуальних правил ведення переговорів, захист приватних інтересів партнерів у суді, повага прав контрагентів і клієнтів тощо.

У системі європейських правокультурних цінностей, які знайшли конституційно-правове закріплення, важливе місце посідає саме право приватної власності як матеріальна основа свободи. Так, французька Декларація прав людини і громадянина 1789 р. з усіх природних та невід'ємних прав тільки право власності об'явила священним і недоторканим і тим самим відкрила епоху закріплення даної концептуальної ідеї на конституційному рівні. Конституція України (ч.4 ст.41) уперше в конституційній історії нашої країни встановила нерушимість права приватної власності [6].

Парламентарії і всі інші представники державної влади повинні остаточно усвідомити, що поза гарантованою непорушністю приватної власності (захищеністю банківських вкладів, іноземних інвестицій) неможливо створити сприятливий інвестиційний клімат у країні, забезпечити розвиток власного виробництва, повернення капіталу у вітчизняну економіку.

Таким чином, в Україні гостро стоїть питання формування правової культури підприємців і державних службовців щодо взаємовідносин з іноземними партнерами, які, зокрема, є громадянами країн Європейського Союзу. Від цього залежить наближення часу вступу України до Європейського Союзу, адже основною умовою набуття бажаного для нашої країни членства в ЄС є не стільки виконання взятих на себе зобов'язань, скільки належний рівень економічного розвитку і культури.

У політичній сфері вартими запозичення є традиції європейської демократії. Демократія, яка ідентифікується, насамперед, із фундаментальним принципом народного володіння владою, стає захисним бар'єром від претензій будь-яких політичних сил на політичне панування. Конституція надає державності, республіканському правлінню, демократичному устрою правову форму, створюючи тим самим умови для їх послідовної реалізації в правовій системі держави. Особливе місце в системі чинників обмеження влади належить правовій державі, якою Україна проголошується в статті 1 Конституції України і яка визначається як публічно-правовий союз народу, заснований на праві, як легітимованих суспільством нормах, та політичній відповідальності держави перед народом за свою діяльність, державна влада в якому здійснюється за принципами дотримання прав і свобод людини і громадянина, верховенства права, поділу влади, інституціоналізації і юридичної форми діяльності органів державної влади, їх посадових та службових осіб [7].

Становлення, розвиток і функціонування інститутів демократії в Європейському Союзі наочно демонструють необхідність формування середнього класу в суспільстві, як умови легітимації обраних представників народу.

Легітимація означає визнання народом законності проведених виборів. Політична сила, яка отримує владу через демократичні вибори, згідно з чинним законодавством, представляє і захищає права своїх виборців і несе політичну відповідальність перед ними. Останнє є можливим, якщо ці виборці самі представляють собою вагому політичну силу, тобто об'єднані в політичну партію, є її реальними і активними членами, а не простою групою підтримки. Такими виборцями можуть бути, на нашу думку, головним чином, представники середнього класу. Маються на увазі люди, здатні зробити свідомий вибір, заснований на розумінні політичної та економічної ситуації і необхідності певних реформ, а не на простому незадоволенні умовами життя чи персоналіями, які знаходяться при владі; люди, які спроможні висунути свою кандидатуру на виборах, організувати рекламно-агітаційну кампанію через консолідацію організаційних та фінансових ресурсів однодумців (членів своєї партії чи громадського об'єднання).

До середнього класу можна віднести: кваліфікованих робітників, які через невдоволення рівнем оплати їх праці на Україні шукають роботу за кордоном; освічену і прогресивну інтелігенцію, яка в Україні втрачає інтерес до науки, через недостатність її матеріально-технічного забезпечення, неувагу держави до необхідності розвитку наукоємких технологій; представників малого та середнього бізнесу, які через надмірний податковий тиск українського законодавства вдаються до тіньових комерційних операцій, утворення фіктивних підприємств із метою ухилення від сплати податків (за таких умов останнім є навіть вигідним політичний та економічний хаос у державі); працівників аграрного комплексу (фермерів), – цей прошарок суспільства знаходиться в стадії становлення.

Економічна криза поглиблює розкол між бідністю і багатством. Отже, право бути обраним стає доступним лише незначному за кількістю колу осіб, як правило, пов'язаних із фінансово-промисловою сферою або осіб, що володіють адміністративним ресурсом (можливістю розпоряджатися державною власністю і коштами регіональних та державного бюджетів).

Відсутність активного політичного життя, політична індіферентність більшої частини населення України обумовлює те, що обраній особі немає перед ким звітувати, крім суб'єктів, які фінансували його чи її передвиборчу кампанію.

Отже, важливо і необхідно активізувати партійне життя в регіонах України, оптимізувати процес вступу громадян до політичних партій та об'єднань шляхом роз'яснювальної роботи на телебаченні та в пресі, через агітацію та правову освіту населення України згідно з Національною програмою правової освіти, сприяти утворенню об'єднань молодих виборців на базі середньо-спеціальних та вищих навчальних закладів.

Важливою для майбутнього країни є сама проблема вибору. Програма якої партії чи блока буде найбільш ефективною для становлення цивілізованої демократичної держави Україна?

На нашу думку, політична влада буде легітимована суспільством тільки за умови її соціально-демократичної орієнтації. Позитивні приклади соціально-демократичних реформ ми спостерігаємо в Європейському політико-правовому просторі. Надання переваги соціал-демократії в політичній сфері обумовлене світовою економічною кризою перевиробництва товарів народного споживання. У таких умовах кожна держава зобов'язана приділяти особливу увагу захисту вітчизняного виробника, утворенню нових робочих місць у сфері соціального обслуговування, розвивати наукоємні технології з метою відкриття нових ринків високотехнологічної продукції. Останнє вимагає від держави підвищення ролі науки та освіти, збільшення кадрового потенціалу науково-дослідних установ та їх матеріально-технічного забезпечення. Усі перелічені завдання є першочерговими для вирішення в державі, яка вважає себе соціальною і демократичною.

У правоохоронній сфері вартою запозичення є культура діяльності та співробітництва відповідних державних органів країн Європейського Союзу. Слід наголосити на необхідності подальшої активізації співробітництва правоохоронних органів України з аналогічними службами Європи як на одному з найважливіших напрямків інтеграції.

Україну визначають як одну з перевалочних баз незаконної міграції, контрабанди зброї та наркотиків. Причини називають різні – це і недосконалість українського законодавства, і корумпованість деяких українських правоохоронців (митників, працівників Державтоінспекції тощо). Останнє зумовлене низьким рівнем їхньої правової культури, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням і відсутністю належного контролю з боку відповідних органів.

Отже, не новою буде думка про необхідність співпраці українських правоохоронців із колегами з Європи стосовно технічного обладнання постів митної служби та інформаційного обміну про товари та осіб, які підозрюються в контрабанді зброї, наркотичних засобів та переправі “нелегалів”. Доцільно поширити практику регулярного обміну досвідом у формі залучення правоохоронців із Європи для роботи на Україні, і навпаки. Це забезпечить правокультурний обмін та прозорість у вирішенні багатьох спільних питань щодо боротьби з контрабандою, торгівлею людьми, корупцією тощо.

Таким чином, правокультурна інтеграція в Європейське Співтовариство є важливою умовою побудови демократичної правової держави в Україні, формування високої правової культури її громадян. Обрана тематика має перспективи подальшого дослідження, зважаючи на великий спектр проблем, які стоять перед Україною на шляху інтеграції до Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Смирнова К.В. Джерела права Європейського Союзу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 „Міжнародне право” / К.В. Смирнова; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2005. – С. 3-5.
2. Осика І.В. Правова культура у формуванні правової, соціальної держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень” / І.В. Осика; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – К., 2004. – С. 3-4.
3. Європейська інтеграція України : політико-правові проблеми / [В.П. Горбатенко, Л. А. Луць, В. С. Бігун та ін.]; под ред. В.П. Горбатенко; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Юридична думка, 2005. – 329 с.
4. Інтеграція України в європейські правові, політичні та економічні системи: монографія / [В.А. Манжола, В.І. Муравйов, А.С. Філіпенко та ін.]; під ред. Л.В. Губерського ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2007. – 320 с.
5. Татам Алан. Право Європейського Союзу: підручник для студентів вищих навчальних закладів / Переклад з англійської. – К.: “Абрис”, 1998. – С. 134-136.
6. Тодика Ю.М. Конституційні засади формування правової культури: монографія. – Х.: РАЙДЕР, 2001. – С. 27-28.
7. Заєць А.П. Правова держава в Україні: концепція і механізми реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 „Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень” / А.П. Заєць; Інституту держави і права НАН України ім. В.М. Корецького. – К., 1999. – С. 12.